

Blijven werken aan schoon water

→ Bestuurlijke samenvatting

RBO Rijn-Oost

KRW Agenda Rijn-Oost 2016-2021

24 april 2014

Blijven werken aan schoon water

Bestuurlijke samenvatting KRW-agenda
24 april 2014

In 2009 hebben de waterpartners in het deelstroomgebied Rijn-Oost aangegeven hoe zij de kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater willen verbeteren. Provincies, waterschappen, Rijkswaterstaat en gemeenten hebben toen de ambities, doelen en maatregelen vastgelegd in het Stroomgebiedbeheerplan Rijndelta en hun eigen water- en omgevingsplannen. Op dit moment is de uitvoering van maatregelen voor de 1^e periode (2009-2015) flink op streek en is de voorbereiding van de plannen voor de periode 2016-2021 in volle gang. Een goed moment om op een rij te zetten wat er is gedaan en bereikt, wat de opgaven zijn voor de komende periode en hoe de waterpartners in Rijn-Oost daar aan willen werken.

“Blijven werken aan schoon water” geeft in het kort een antwoord op deze vragen. De achtergrondnota “KRW-agenda 2016-2021¹” geeft een uitgebreide beschrijving van de voortgang, de toestand, uitgangspunten en maatregelen. De nota is een weergave van de stand van zaken in april 2014. Doelen en maatregelen worden in 2015 vastgelegd in de waterplannen en in het Stroomgebiedbeheerplan 2016-2021.

Flinke stap gezet, volgende stap blijft nodig

In 2009 hebben de waterpartners in Rijn-Oost als belangrijkste knelpunten voor de waterkwaliteit benoemd:

- inrichting en beheer belemmeren de ecologische kwaliteit van oppervlaktewateren in Rijn-Oost;
- nutriënten leveren problemen op in grondwaterbeschermingsgebieden en een aantal oppervlaktewateren;
- de chemische toestand van veel wateren is onvoldoende, onder andere door te hoge concentraties bestrijdingsmiddelen en andere verontreinigende stoffen;
- de grondwaterstand is in veel Natura2000 gebieden te laag met verdroging als gevolg.

Op dit moment, na 5 jaar werken aan schoon water, is er een flinke slag gemaakt met de uitvoering van het pakket maatregelen. Veel knel-

punten zijn aangepakt en de uitvoering ligt grotendeels op schema. Op verschillende plaatsen is verbetering van de waterkwaliteit al zichtbaar. Maar, zoals in 2009 al aangegeven, ook voor de komende periode ligt er nog een flinke opgave. Daarom blijven de waterpartners in Rijn-Oost zich inspannen voor schoon en voldoende water. Ze houden vast aan de doelen en ambities die in 2009 zijn opgesteld. Het pakket maatregelen is bijgesteld. De waterpartners zetten de samenwerking met mede-overheden en maatschappelijke partners, die in de afgelopen periode succesvol is gebleken, onverminderd voort.

Schoon water is een gebiedskwaliteit én economisch van betekenis

Water bepaalt mede de kwaliteit van onze leefomgeving, nu en voor toekomstige generaties. Een omgeving die prettig is om te wonen en te leven, die een drager is voor economische activiteiten en die voldoende veerkracht heeft.

Mensen genieten van schoon water en het is hen veel waard om dat voor de toekomst te behouden. Die waarde is niet uitsluitend in geld uit te drukken. Maar schoon water is ook een economische factor van belang. Ongeveer 1/6^e deel van de totale Nederlandse economie is watergerelateerd (183 miljard euro) en ook in Rijn-Oost is het economisch belang aanzienlijk².

“Beheer net zo belangrijk als inrichting”

“Je ziet vooral dat de fysieke situatie is veranderd. Dat de ecologie sterk verbetert zie je nog niet, maar dat kan vaak ook nog niet.” Judith Snepvangers van Landschap Overijssel ziet op veel plaatsen in haar gebied veranderingen door KRW-projecten. “Voor herstel van de ecologie is het beheer net zo belangrijk als de inrichting, en volgens mij moeten afdelingen beheer van de waterbeheerders beter bij de doelstellingen van de KRW betrokken worden.” “En er is meer aandacht nodig voor de instroming van meststoffen en bestrijdingsmiddelen. Daar zijn onze terreinbeheerders behoorlijk eenstemmig in.”

Lees het volledige interview met Judith Snepvangers op www.rijnoost.nl/interviews

¹ Deze kan worden gedownload via www.rijnoost.nl

² “De Blauwe Economie - Een economisch perspectief op water”, Teun Morselt en Stefan Nijwening, februari 2014; download via www.rijnoost.nl

Project Dwingelderveld (provincie Drenthe, waterschap Reest en Wieden, gemeenten en anderen): aanleg/herstel grootste natte heidegebied van West-Europa, herstel waterhuishouding en grondwaterstanden, inrichtingsmaatregelen en recreatievoorzieningen

Samenwerking blijft succesfactor

Samenwerking is een succesfactor gebleken. In de komende periode zullen de waterpartners in Rijn-Oost nog nadrukkelijker naar samenwerking zoeken met mede-overheden en ook met bedrijven en maatschappelijke partners, zoals de agrarische sector, terreinbeheerders en sportvisserij. Om de mogelijkheden voor synergie optimaal te benutten streven zij verder naar het waar mogelijk meekoppelen met andere opgaven. De samenwerking met Duitsland op stroomgebiedsniveau heeft inmiddels een vaste overlegstructuur. Daarnaast is er bilateraal overleg. Op regionaal niveau vinden gebiedsgesprekken plaats voor onder andere de regio's Vecht en Schipbeek/Dinkel/Berkel/Oude IJssel.

Veel maatregelen gereed

Overheden en andere partners in Rijn-Oost hebben sinds het vaststellen van het 1^e KRW-Stroomgebiedbeheerplan in 2009 een flinke inspanning geleverd bij het uitvoeren van maatregelen. Zo is er flinke voortgang geboekt bij:

- aanleg van natuurvriendelijke oevers: 356 km inmiddels gereed (ruim 60% van planning t/m 2015);

- realiseren van vispassages: ruim 90 stuks gereed, eenzelfde aantal in uitvoering (70% van planning t/m 2015);
- aanpassen rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's): 13 gereed, 2 nog in uitvoering (90% van planning t/m 2015);
- actief vegetatie- en waterkwaliteitsbeheer langs 437 km beken en watergangen gereed of in uitvoering (69% van planning t/m 2015);
- ruim 100000 ha visstand- en schelpdierbeheer in het IJsselmeergebied;
- uitwerken van gebiedsdossiers voor alle grondwaterwinningen;
- aanpak van de verdroging.

De uitvoering van de maatregelen die zijn afgesproken in SGBP-1 (2009-2015) ligt in grote lijnen goed op schema. Eind 2015 is naar verwachting het overgrote deel van de geplande maatregelen gereed. Op landelijk niveau is het generieke beleid voor het terugdringen van emissies van nutriënten voortgezet, onder andere via het 4^e Nitraatactieprogramma. Bij enkele maatregelen is sprake van knelpunten die vertraging veroorzaken of tot afvoeren van een maatregel hebben geleid. Voorbeelden zijn aanpassen van peilbeheer en het inrichten van

mest- en spuitvrije zones (beiden meer dan 50% gefaseerd). Aan de andere kant zijn er ook maatregelen uitgevoerd die oorspronkelijk gepland stonden voor een latere periode, zoals verschillende vispassages en natuurvriendelijke oevers.

Langzame verbetering waterkwaliteit

In veel beken en andere wateren zijn door de uitvoering van maatregelen goede omstandigheden geschapen voor ecologisch herstel. Op verschillende plaatsen is dat herstel al zichtbaar door verbetering in één of

“Bewustwording is het belangrijkste”

Samenwerking is voor voorzitter Arnold Michielsen van LTO Flevoland een sleutelwoord voor de komende periode: “Als LTO roepen we de waterschappen op om meer met maatwerk aan de slag te gaan. Dan kun je de waterkwaliteit verbeteren én bedrijfsontwikkeling mogelijk maken. Er zijn nu voldoende tools beschikbaar, zoals de Kringloopwijzer en de toolbox gewasbescherming. Samen met gebruik van de POP-3 gelden biedt dat mogelijkheden.”

“Bewustwording, dat is het allerbelangrijkste. De emissie vanaf de spuit hebben we al heel aardig getackeld, maar bij de erfafspoeling valt nog een slag te maken.”

Lees het volledige interview met Arnold Michielsen op www.rijnoost.nl/interviews

meer van de ecologische categorieën (vissen, waterflora, macrofauna, fytoplankton). Voorbeelden zijn de Hagmolenbeek, de Boven-Slinge en de boezem in Noordwest Overijssel. Maar ecologisch herstel vraagt tijd. Daarom resulteren de maatregelen op de meeste plaatsen nog niet in een meetbare verbetering van de ecologische toestand. Volgens de KRW-monitoring is de ecologische toestand globaal gelijk aan die in 2008. Er zijn wel aanwijzingen voor een lichte verbetering. Het is met de huidige KRW-monitoringgegevens echter nog niet goed mogelijk een sterke trend af te leiden. Daar komt nog bij dat een waterlichaam pas als "goed" mag worden beoordeeld als alle 4 ecologische categorieën goed scoren.

In het algemeen is de chemische kwaliteit van het oppervlaktewater in Rijn-Oost niet veranderd. Op dit moment voldoen 72 van de 189 waterlichamen in Rijn-Oost niet aan de normen voor één of meer prioritaire stoffen. In een groter aantal waterlichamen zijn er plaatselijk overschrijdingen voor specifiek verontreinigende stoffen, in veel gevallen voor één of enkele stoffen. Er zijn sterke regionale verschillen. De toestand van het grondwater is in het algemeen goed.

Aan het eind van de volgende planperiode in 2021 is er een langere periode voor ecologisch herstel geweest en zullen meer gegevens uit monitoring beschikbaar zijn.

Daarom is de verwachting dat de verbetering van de waterkwaliteit op dat moment ook duidelijk uit de monitoringgegevens naar voren zal komen.

Opgave 2016-2021

Voor de periode 2016-2021 blijven de ambities op niveau. Er zijn voldoende positieve signalen die aangeven dat het mogelijk is om de doelen te halen, uiterlijk in 2027. Voor de periode 2016-2021 ligt er nog wel een flinke opgave met als belangrijkste onderdelen:

- aanpak resterende knelpunten bij inrichting en beheer van watergangen;
- verbeteren vispasseerbaarheid;
- verder terugdringen van de nutriëntenbelasting;
- verder terugdringen belasting gewasbeschermingsmiddelen;
- terugdringen belasting van een aantal stoffen, met name PAK's, ammonium, barium en kobalt;
- in beeld krijgen effecten van 'nieuwe' stoffen zoals medicijnresten en reststoffen uit de industrie;
- uitvoeren maatregelen voor bescherming grondwaterwinningen;
- aanpak verdrogingsproblemen.

Doelen handhaven

De doelen zoals die zijn vastgesteld in 2009 blijven op hetzelfde niveau. Op basis van nieuwe maatlatten, nieuwe inzichten in het watersysteem en de effectiviteit van

maatregelen en strengere normen voor nutriënten zullen in enkele waterlichamen de ecologische doelen (Goed Ecologisch Potentieel: GEP's) beperkt worden aangepast. Dit zijn doorgaans administratieve aanpassingen met beperkte gevolgen. Van een aantal oppervlaktewaterlichamen worden type of begrenzing gewijzigd, in de meeste gevallen gaat het om beperkte wijzigingen. Rijn-Oost stelt daarnaast voor 2 nieuwe watertypen te creëren, omdat deze beter aansluiten bij de situatie in het terrein: "moerasbeek" en "slootbeek". Het ministerie van I&M zal dit vanaf 2016 oppakken. Een nieuw watertype kan dan een optie worden in het 3^e Stroomgebiedbeheerplan (2022-2027).

Provincies en waterschappen stellen in de komende planperiode ook kwaliteitsdoelen op voor watergangen die niet onder de KRW-systematiek vallen. Hierbij gebruiken zij het kader van de IPO/UvW werkgroep "Doelen overige wateren". Deze wateren en de doelen daarvoor blijven buiten de KRW-rapportages aan de EU.

Actualiseren maatregelen 2016-2021

Ervaringen met de uitvoering van maatregelen zijn positief: het gaat om goede maatregelen die verdienen te worden voortgezet. Die ervaringen, wetenschappelijk onderzoek en gesprekken in het gebied hebben geleid tot sterk toegenomen inzicht in de effectiviteit. Op een aantal punten was dit aanleiding voor bijsturing om die effectiviteit te vergroten. Gebiedsgericht maatwerk en effectiviteit zijn sleutelbegrippen. De belangrijkste veranderingen zijn:

- ook maatregelen buiten een waterlichaam of bovenstrooms opnemen als deze effect hebben op de kwaliteit van het waterlichaam;
- nadrukkelijker kijken naar het watersysteem als geheel en van daaruit gericht inzetten van inrichtingsmaatregelen als vispassages en natuurvriendelijke oevers;
- grotere aandacht voor maatregelen die de hydrologie verbeteren (voldoende stroming, wateraan-

Project Boezem Noordwest Overijssel (waterschap Reest en Wieden): onder anderen peilbeheer, baggeren, aanleg natuurvriendelijke oevers en aangescherpt mestbeleid; heeft geleid tot merkbare verbetering in waterkwaliteit

voer en -afvoer), mede in samenhang met de zoetwatervoorziening;

- meer aandacht in het maatregelenpakket voor beheer en onderhoud en dit nadrukkelijker borgen;
- op een enkel geval na geen nieuwe, grote aanpassingen aan RWZI's;
- ondersteunen van initiatieven vanuit maatschappelijke organisaties en bedrijven.

Maatregelen die synergie opleveren met maatregelen voor zoetwatervoorziening verdienen prioriteit. Afstemming met het project Zoetwatervoorziening Oost-Nederland is ook een belangrijk middel om rekening te houden met de gevolgen van klimaatverandering.

Deze uitgangspunten leiden tot onderstaand maatregelenpakket voor oppervlaktewateren voor de periode 2016-2021. In 125 van de 189 waterlichamen in Rijn-Oost zijn één of meer maatregelen gepland. De tabel geeft ook een indicatie voor de resterende opgave in de periode 2022-2027.

Nutriënten: landelijk beleid leidend, steun voor regionale initiatieven

De te hoge concentraties nutriënten (stikstof en fosfaat) blijven geregeld leiden tot problemen met overmatige groei van algen en kroos, vooral in warme, droge perioden. Ook in

het grondwater is er plaatselijk een overschrijding van de normen. De partijen in Rijn-Oost gaan er van uit dat de knelpunten in de waterkwaliteit voor stikstof en fosfaat, voor zover die hun oorsprong vinden in de land- en tuinbouw, met het Europees en landelijk mestbeleid voor een belangrijk deel worden opgelost. Op regionaal niveau zullen initiatieven van de landbouwsector om 'waterbewuster' te produceren worden ondersteund. De sector heeft hiervoor inmiddels een aantal initiatieven genomen, zoals de Kringloopwijzer voor veehouderij en het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

Gewasbeschermingsmiddelen en nieuwe stoffen

Gewasbeschermingsmiddelen overschrijden in veel waterlichamen de norm. Aanpak vindt plaats via het gewasbeschermingsbeleid van het Rijk. In 2023 moet het aantal overschrijdingen volgens dat beleid met minimaal 90% zijn afgenomen. De regionale partners, zowel overheden als agrarische sector, kunnen aanvullend op het landelijk beleid specifieke of gebiedsgerichte maatregelen nemen.

Een aantal "nieuwe" stoffen in het water, zoals medicijnresten en reststoffen uit de industrie zal in de komende periode systematisch gemonitord worden om bronnen, risico's en mogelijke aanpak beter in beeld te brengen. *(lees verder op pagina 5)*

"Graag meer aandacht voor waterplanten"

Ed Piek, directeur Sportvisserij Oost Nederland, ziet duidelijk veranderingen:

"Door het heldere water en het lagere gehalte voedingsstoffen is de biomassa van vis teruggelopen, in sommige wateren van 450 kilo per hectare naar 150. Tegelijk neemt het aantal soorten toe, gemiddeld van 12 à 13 naar 17 à 18."

"Er is de komende periode in elk geval aandacht nodig voor de problemen met waterplanten. Er is een experiment begonnen om te sturen met maaibeheer en visstandbeheer. We proberen samen met de waterschappen te komen tot voorstellen die betaalbaar zijn en goed te gebruiken."

Lees het volledige interview met Ed Piek op www.rijnoost.nl/interviews

Maatregelen (type)	2016-2021	2022-2027
Beekherstel / meanderen (km)	93	76
Beekherstel bovenlopen (km)	0	32
Realiseren meanders (aantal)	2	2
Verondiepen zomerbed (km)	0	25
Verwijderen oeverbescherming (km)	25	123
Opnieuw aansluiten strangen en nevengeulen (km)	12	0
Uiterwaardverlaging/vernatting (ha)	80	50
Verwijderen zomerdijk/aanleg inundatiezone (ha)	0	18
Aanleg poelen in winterbed (ha)	3	4
Natuurlijke inrichting (km)	49	36
Natuurvriendelijke inrichting/c.q. optimaliseren (km)	247	86
Aankoppelen (aantal)	1	0
Vispasseerbaar maken stuwen van kunstwerken (aantal)	150	75
Natuurvriendelijk onderhoud (km)	559	336
Baggeren (aantal projecten)	1	0
Emissie/maaibeheer (aantal)	5	0
Visbeheer (aantal)	6	0
Aanpassen rwzi (aantal)	1	0
Kansrijk voor hydrologische maatregelen stroomgebied	17	0
Onderzoek (aantal)	30	0

(vervolg van pagina 4) Eventuele maatregelen zijn na 2021 aan de orde.

Maatregelen grondwater

Maatregelen voor grondwater richten zich vooral op de te lage grondwaterstand in Natura2000 gebieden, de kwetsbaarheid van een aantal grondwaterwinningen en op het verminderen van belasting door gewasbeschermingsmiddelen en nitraat. Maatregelen op rijksniveau, waaronder het mestbeleid en de Tweede nota duurzame gewasbescherming "Gezonde groei, duurzame oogst", en maatregelen op regionaal niveau moeten deze verontreinigingen terugdringen.

Afwenteling: nu maatregelen in beeld brengen

Er blijkt op verschillende niveaus sprake van afwenteling van nutriënten en andere stoffen, zowel van Duitsland naar Rijn-Oost als binnen Rijn-Oost. Inhoud en omvang zijn inmiddels goed in beeld. In de periode 2016-2021 vindt onderzoek plaats naar mogelijke maatregelen, wat zal leiden tot nadere afspraken.

Beschermde gebieden

In Rijn-Oost liggen 46 Natura2000 gebieden, 72 drinkwaterwinningen en 146 aangewezen zwemwateren. Ook voor de periode 2016-2021 zijn maatregelen nodig om deze te beschermen. Voor de Natura2000 gebieden gaat het om maatregelen tegen verdroging en voor terugdringen van de overmaat aan stikstof via de Programmatische Aanpak Stik-

stof (PAS). De risico's en mogelijke maatregelen voor de drinkwaterwinningen zijn in beeld gebracht in de gebiedsdossiers. Bij zwemwater is dit gebeurd in de zwemwaterprofielen. Voor maatregelen in beschermde gebieden is het uitgangspunt dat ze alleen worden opgenomen in de waterplannen als er bestuurlijk overeenstemming over is.

Fasering

De waterpartners in Rijn-Oost faseren de uitvoering van veel kwaliteitsmaatregelen tot 2027. Zij zorgen daarbij voor transparantie en een goede motivatie van keuzen. Overwegingen zijn significante schade voor andere functies, doelbereik in één periode praktisch niet mogelijk, betaalbaarheid, praktische uitvoerbaarheid of het benutten van kansen op meekoppelen met andere maatregelen.

Kosten

Het is lastig om de kosten voor KRW-maatregelen afzonderlijk weer te geven omdat deze vaak deel uitmaken van projecten die gericht zijn op meerdere opgaven en omdat verschillende partijen een financiële bijdrage leveren. Een schatting van de totale kosten voor Rijn-Oost in de periode 2016-2021 bedraagt ruim 200 miljoen euro voor oppervlaktewater en 120 miljoen euro voor grondwater. Een belangrijk deel van deze kosten wordt gefinancierd door de waterbeheerders in Rijn-Oost, een deel door samenwerkingspartners en een deel via subsidies van de EU en andere bronnen.

"Er zijn goede stappen gezet, maar er moet nog een tandje bij"

"Er zijn in de afgelopen periode heel goede stappen gezet. Maar er moet nog een tandje bij. Er is nu te weinig focus op waterkwaliteit." Peter Salverda, Strategisch omgevingsmanager bij waterbedrijf Vitens bepleit een meer voortvarende aanpak in de uitvoering: "Dat is nodig, want wij zien de zuiveringsinspanning die wij moeten leveren om drinkwater te bereiden nog steeds toenemen. Dit is ook in strijd met de uitgangspunten van de KRW." "Met het opstellen van de gebiedsdossiers onder regie van de provincies zijn de problemen en risico's voor de drinkwaterwinningen in beeld, nu nog de uitvoering van concrete maatregelen."

Lees het volledige interview met Peter Salverda op www.rijnoost.nl/interviews

Colofon

Uitgave:

Regionaal Bestuurlijk

Overleg Rijn-Oost

24 April 2014

Meer informatie:

www.rijnoost.nl;

Rolf Koops: RB.Koops@overijssel.nl

Foto omslag:

Hagmolenbeek, foto waterschap Vechtstromen

Redactie en productiebegeleiding:

Otto Cox, Wijzer Adviesbureau

Vormgeving en druk:

Trichis Communicatie en Ontwerp

Project RWZI Apeldoorn (waterschap Vallei en Veluwe): installatie in aanbouw (op terrein links op de foto) voor terugwinnen fosfaat en energie